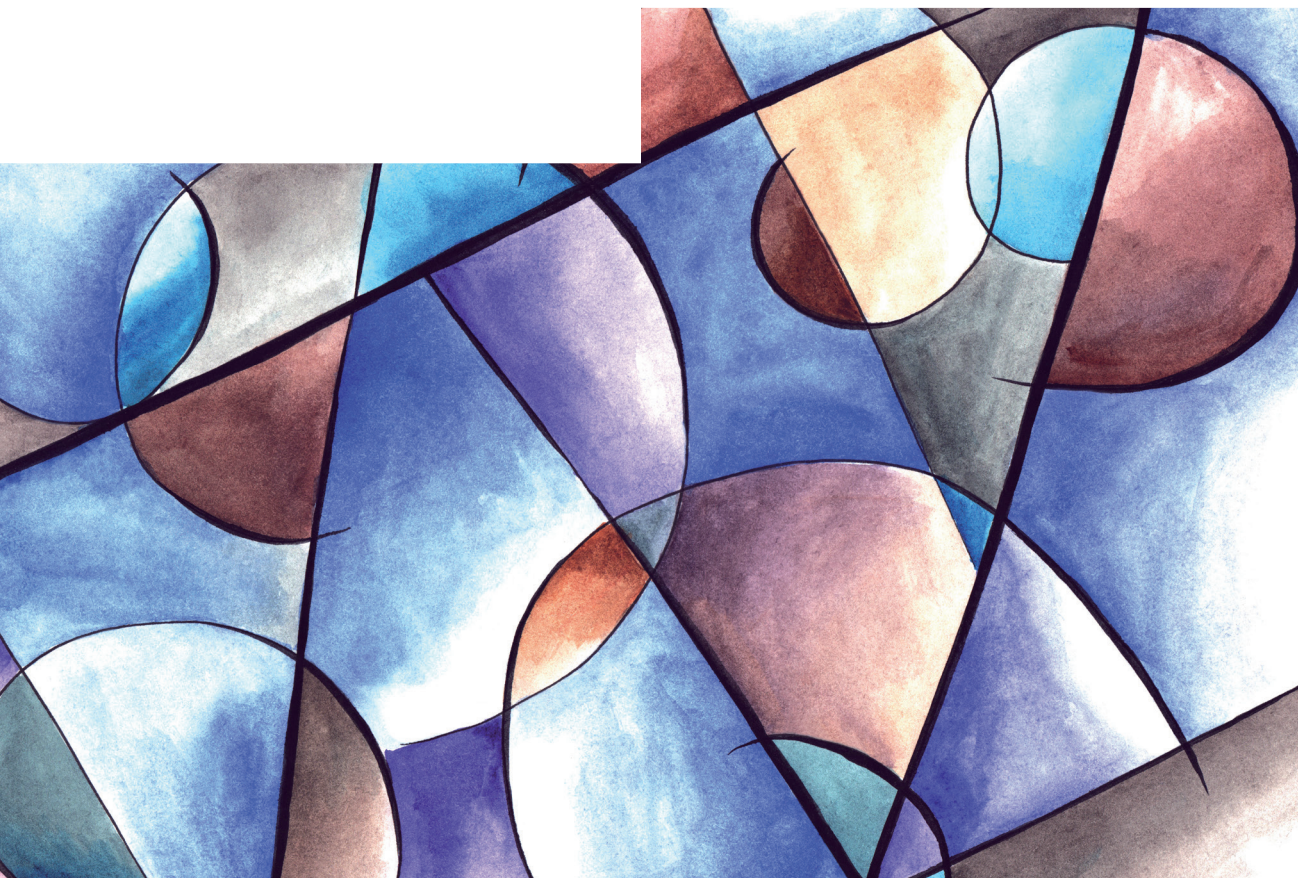

CORRINE GLESNE

Η Ποιοτική Έρευνα

Οδηγός για νέους επιστήμονες

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

Σημείωμα στην ελληνική έκδοση

Ό,τι μετράει δεν μετριέται πάντα και ό,τι μετριέται δεν μετράει πάντα

William Bruce Cameron, 1963

Από γενέσεως κόσμου πασχίζουμε να κατανοήσουμε, να ερμηνεύσουμε τις πράξεις, τα κίνητρα και εν γένει τη συμπεριφορά των συνανθρώπων μας, οικείων και συγγενών, να γνωρίσουμε τον τρόπο ζωής και τη νοοτροπία άλλων λαών, εξωτικών φυλών, έως και ζώων και εξωγήινων μέσω της λογοτεχνίας επιστημονικής φαντασίας. Κατά μία έννοια, αυτή η προσπάθεια στοχεύει παράλληλα στην κατανόηση της δικής μας συμπεριφοράς, στον βαθμό που στα πρόσωπα των άλλων αναγνωρίζουμε όψεις και εντοπίζουμε κοινά στοιχεία. Στους σύγχρονους κοινωνικούς σχηματισμούς, καθημερινά συναναστρεφόμαστε, αλληλεπιδρούμε, δεχόμαστε και επεξεργαζόμαστε ερεθίσματα και πληροφορίες, νοηματοδοτούμε και αντιδρούμε αντιστοίχως. Συσσωρεύουμε εμπειρία, την οποία στη συνέχεια εμπλουτίζουμε και μετασχηματίζουμε, συγκροτώντας νέες πληροφορίες, και συμπορευόμαστε με τα υπάρχοντα συμπεράσματα ή οδηγούμαστε σε νέα. Αυτή η συσσωρευόμενη εμπειρία, ή ένα μέρος της, συγκροτεί το γνωσιακό φορτίο, το οποίο κωδικοποιείται και αποθηκεύεται στα άτομα στις οικογένειες και στις ομάδες ή στις βιβλιοθήκες σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή.

Ειδικότερα, οι γνώσεις που αποκτούμε μέσω της επαφής με το περιβάλλον και οι πληροφορίες που συγκεντρώνουμε επιτρέπουν την αναγνώριση και την ανάγνωση του εσωτερικού και του εξωτερικού μας κόσμου και την αξιοποίηση αυτής της γνώσης, προκειμένου να ανταποκριθούμε στις ανάγκες και στις επιθυμίες μας. Θεωρούμε ότι η γνώση αυτή είναι επαρκής και κατάλληλη για να τοποθετούμαστε και να ερμηνεύουμε το παρελθόν, το παρόν, και συχνά να προβλέπουμε το μέλλον μας στο πλαίσιο των ρόλων που έχουμε υιοθετήσει ή υποχρεωθεί να υιοθετούμε διαρκώς. Εν κατακλείδι, γνωρίζουμε νέα πράγματα, μαθαίνουμε διαρκώς μέσω της εμπειρίας μας έως το τέλος. Φυσικά, η γνώση αυτή δεν είναι πάντα αποτέλεσμα συνειδητής, συστηματικής παρατήρησης ή καταγραφής του κάθε συμβάντος και χαρακτηρίζεται από κενά, αυθαίρετες συνδέσεις και διαμεσολαβήσεις. Άλλοτε, πάλι, θεωρούμε ότι το υπό ανάλυση πρόβλημα, φαινόμενο, συμβάν ήταν πάντοτε έτσι, πέρασε από γενιά σε γενιά, για να ενσωματωθεί τελικά στην κοινή λογική, ή διατηρείται εθιμικώς δικαίω. Τέλος, αποδεχόμαστε

αψήφιστα οδηγίες, συμπεράσματα ή λύσεις, εφόσον προέρχονται από κάποιον ειδήμονα, ανώτερο ή αξιωματούχο, του οποίου η γνώμη, η θέση ή η αυθεντία δεν επιδέχεται αμφισβήτησης. Για τους περισσότερους ανθρώπους, όπως προαναφέραμε, η γνώση και κατά συνέπεια η κατανόηση του μέσα και του έξω κόσμου είναι αποτέλεσμα-συνέπεια όλων των παραπάνω. Είναι όμως αυτή η εμπειρία, και η γνώση που παράγει, ικανή και αναγκαία για την ανάγνωση και την κατανόηση, την ερμηνεία της συμπεριφοράς των συνάνθρωπων μας, των κινήτρων των πράξεων και των επιλογών τους και ακόμα περισσότερο των κοινωνικών φαινομένων;

Αν το εξετάσουμε βαθύτερα, θα καταλάβουμε ότι οι πληροφορίες και η γνώση που συσσωρεύουμε κατά τη σχετικά σύντομη ζωή μας αποτελούν σταγόνα στον ωκεανό σε σχέση με τον τεράστιο όγκο των ερεθισμάτων, των πληροφοριών και των συμβάντων που λαμβάνουν χώρα καθημερινά. Είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε ότι βλέπουμε και ακούμε ό,τι έχει εκπαιδευτεί και ευαισθητοποιηθεί να «βλέπει» και να «ακούει» ο εγκέφαλος και το νευρικό μας σύστημα. Είναι λοιπόν σαφές ότι το περιορισμένο υλικό που έχει στη διάθεσή του ο καθένας από μας δεν επιτρέπει ασφαλή συμπεράσματα και οι αναλύσεις μας είναι εκ των πραγμάτων ανεπαρκείς, εφόσον επηρεάζονται από τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που, όπως θα μας έλεγε και ο Pierre Bourdieu, ενσωματώνουμε, μάλλον εν αγνοία μας, κατά τα πρωτογενή στάδια της κοινωνικοποίησής μας.

Εφόσον επιθυμούμε να γνωρίζουμε ή, αν θέλετε, εφόσον επιδιώκουμε την κατάκτηση της δυναμικής ελευθερίας που κατά το δυνατόν εξασφαλίζει η γνώση, είναι ανάγκη να καταφεύγουμε στη συστηματική έρευνα με συγκεκριμένες αρχές και μεθόδους, δεδομένου ότι είναι αδύνατον να προσεγγίσουμε και να κατανοήσουμε με άλλο τρόπο, όσο περισσότερο γίνεται, το πραγματικά πραγματικό, τουλάχιστον σε δεδομένο χώρο και χρόνο. Η έρευνα ως όρος έχει ενταχθεί πλήρως στην καθημερινότητα των σύγχρονων κοινωνικών σχηματισμών και τη συναντάμε συχνότατα στο λεξιλόγιο των ανθρώπων ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου. Προφανώς η χρήση και η κατανόηση της λέξης διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό αναλόγως του χώρου και του χρόνου, όπως και του προσώπου που αναφέρεται σε αυτήν. Στην απλή εκδοχή της, η έρευνα παρουσιάζεται ως θεμέλιο άποψης ή επιχειρήματος και έως έναν βαθμό φетиχοποιείται ή απολαμβάνει τη θέση αξιώματος, ως επιστημονικό εύρημα.

Ωστόσο, η έρευνα στο επιστημονικό πλαίσιο αφορά τη συστηματική εφαρμογή εξειδικευμένης και συνεπούς μεθοδολογίας για την επιλογή, την αναζήτηση και την ανάλυση πληροφοριών αναφορικά με προβλήματα, γεγονότα, φαινόμενα ή ακόμα και τη διατύπωση γενικών ερωτημάτων ή υποθέσεων με ευρύτερη έννοια. Συχνότατα, δε, ερευνητικά ερωτήματα και αναζητήσεις προβληματικοποιούν καταστάσεις οι οποίες έχουν γίνει αποδέκτες στη συνείδηση των ανθρώπων και αντιμετωπίζονται ως φυσικά φαινόμενα, ανεξαρτήτως της ανθρώπινης βούλησης και πράξης. Στόχος της έρευνας είναι η απόκτηση και η αξιοποίηση της κατανόη-

σης των προβλημάτων των ανθρώπινων κοινωνιών, των ηθών και των εθίμων, των δομών και των θεσμών με στόχο τη σκιαγράφηση και τη βελτίωση των συνθηκών της ζωής των ανθρώπων, ακόμα και όλων των έμβιων όντων, την αναγνώριση των δικαιωμάτων όλων, ακόμα και των ζώων, και ό,τι συνδέεται ή περιλαμβάνεται σε αυτά.

Στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών, το ερευνητικό ζητούμενο αποκαλύπτεται μέσω διαφορετικών μεθόδων και τεχνικών. Η σύγχρονη έρευνα συνδυάζει κυρίως ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους. Ενώ οι πρώτες είναι απαραίτητες για τη χαρτογράφηση του υπό διερεύνηση πεδίου και την αναγνώριση σχέσεων μεταξύ διαφορετικών παραγόντων που σχετίζονται με τις ερευνητικές υποθέσεις και τους ερευνητικούς στόχους, με τη βοήθεια της στατιστικής και τη χρήση δομημένων πρωτοκόλλων, στις ανθρωπιστικές επιστήμες το ενδιαφέρον μας εστιάζεται στις ποιοτικές μεθόδους, οι οποίες παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον λόγω της ειδικής εμβέλειας και των περαιτέρω δυνατοτήτων ανάλυσης των πραγμάτων και των εξελίξεων που διαδραματίζονται σε αθέατες όψεις του κοινωνικού γίγνεσθαι. Και, σε ό,τι αφορά τις τελευταίες, αυτές επικεντρώνονται στα συμβολικά και στα άυλα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των ανθρώπων: τα συναισθήματα, τις τελετές και τα παίγνια, τα στερεότυπα, τις προκαταλήψεις, τις ενσωματωμένες προδιαθέσεις και την επιρροή τους σε κάθε επίπεδο των κοινωνιών. Για τον σκοπό αυτόν η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιεί μια σειρά τεχνικών, η οποία στοχεύει να καταλάβει γιατί οι άνθρωποι σκέφτονται, αισθάνονται, αντιδρούν και συμπεριφέρονται με τον τρόπο που το κάνουν.

Η ποιοτική έρευνα μπορεί σε μεγάλο βαθμό να προσαρμοστεί σε οποιοδήποτε ερευνητικό πλαίσιο που δεν αφορά το πλήθος των συμμετεχόντων. Δεν εξαρτάται από την υπόθεση που πρέπει να αποδειχθεί, αλλά βασίζεται σε μια ανοιχτή προσέγγιση που μπορεί να προσαρμοστεί και να αλλάξει ενώ η έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη, γεγονός που ενδυναμώνει και εμπλουτίζει την ποιότητα των δεδομένων και των πληροφοριών που καταγράφονται. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατανόηση του γνωσιακού και του συναισθηματικού κοινωνικού χάρτη, των θεσμών ή των αστικών περιβαλλόντων (για παράδειγμα, μέσω της χρήσης ψυχογεωγραφικών προσεγγίσεων). Ως εκ τούτου οι ποιοτικές μέθοδοι μπορούν να διεισδύουν και να διαπερνούν στεγανά και να προσεγγίζουν σε μεγάλο βάθος τα κοινωνικά φαινόμενα και τις ρίζες τους. Επιτρέπουν στον ερευνητή να αλληλεπιδρά και να συνδέεται με τους πληροφορητές του, που δεν είναι υποκείμενα, ούτε παγιοποιημένα δεδομένα που αναπαρίστανται μέσω ιστογραμμάτων και γραφημάτων. Οι ποιοτικές μέθοδοι επιτρέπουν στον ερευνητή να κατανοήσει τους λόγους πίσω από τους αριθμούς και τις στατιστικές.

Σήμερα, οι μαζικές υποκειμενικότητες δεν μονοπωλούν την προσοχή και το ενδιαφέρον των κοινωνιών και των φορέων που δραστηριοποιούνται. Και, παρά το ότι οι στατιστικές παραμένουν η εύκολη λύση για τη χάραξη κάθε είδους πολιτικής και προβλέψεων των μελλοντικών τάσεων, στοχεύοντας στο κοινωνικό σώμα, ως αντιβιοτικά φάρμακα, τα οποία ενδέχεται

και να βλάπτουν, τα μέλη του λειτουργούν περισσότερο στο πλαίσιο μεταβαλλόμενων μικρο-υποκειμενικότητας, που επηρεάζονται γεωγραφικά και διαφοροποιούνται από τις συνεχώς μεταβαλλόμενες παλίρροιες των κοινωνικών μέσων.

Η επιλογή της μεθόδου έρευνας, όπως και η επιλογή του υπό διερεύνηση ζητήματος, είναι αντικείμενο έρευνας αυτό καθαυτό. Η θεματοποίηση, το ερευνητικό αντικείμενο μοιάζει με την κορυφή ενός παγόβουνου: αυτό που μόλις διαφαίνεται στην επιφάνεια, το υποβαλλόμενο ερευνητικό ερώτημα, συνήθως δεν είναι παρά ένα μικρό τμήμα ενός πολύ μεγαλύτερου υποβρύχιου όγκου, που περιλαμβάνει τα κίνητρα του ερευνητή, την προσωπικότητά του, την επιστημονική του κοινωνικοποίηση, τη βιογραφία του και την κοινωνική προέλευση (εκτός βέβαια από τις περιπτώσεις που ο ερευνητής δεν ασχολείται καθόλου με την ουσία ή τον προσανατολισμό της έρευνάς του και απλώς λειτουργεί ως άκαμπος επαγγελματίας που προσλαμβάνεται από κάποιον *ad hoc*). Πιστεύουμε ότι είναι σημαντικό να διευκρινιστούν οι λόγοι για τους οποίους ο ερευνητής θέτει ένα συγκεκριμένο ερώτημα, αλλά και οι λόγοι για τους οποίους το διατυπώνει με συγκεκριμένο τρόπο, ποια μεθοδολογικά εργαλεία επιλέγει, πώς σκοπεύει να αξιοποιήσει τις απαντήσεις (εφόσον υπάρχουν) και, τέλος, σε ποιο γενικότερο ερμηνευτικό πλαίσιο εντάσσει τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει.

Έχοντας αφιερώσει πολλές ώρες συζήτησης και προβληματισμού στη θεωρητική ανάλυση των προαναφερόμενων ζητημάτων, αναζητούσαμε συστηματικά ένα βιβλίο που θα μπορούσε να βοηθήσει τους νέους ερευνητές και τις νέες ερευνητρίες που θέλουν να ασχοληθούν με την ποιοτική έρευνα όχι απλώς να κατανοήσουν τη μέθοδο με κάποιον εργαλειοκό τρόπο, αλλά να τους εκθέσει σε όλο το ευρύ φάσμα του προβληματισμού που κατά τη γνώμη μας οφείλει να υπάρχει σε ένα ερευνητικό εγχείρημα. Η συνάντησή μας με το βιβλίο της Corrine Glesne ήταν μια ευχάριστη έκπληξη. Το συγκεκριμένο βιβλίο αποτελεί ένα μοναδικό ερευνητικό εγχειρίδιο για την ποιοτική έρευνα, το οποίο δεν περιορίζεται απλώς στην παρουσίαση, στην ταξινόμηση και στην υπόδειξη μεθοδολογικών επιλογών στο πλαίσιο του ποιοτικού ερευνητικού παραδείγματος. Περισσότερο, οδηγεί τους αναγνώστες που επιθυμούν να υλοποιήσουν ένα ερευνητικό εγχείρημα, ιδίως στο πλαίσιο μεταπτυχιακών σπουδών, να προβληματιστούν αρχικά για το δικό τους επιστημολογικό πλαίσιο αναφοράς και με βάση αυτόν τον προβληματισμό και έχοντας σκεφτεί έως έναν βαθμό το ζήτημα που τους απασχολεί, βοηθά στην κατανόηση των θεμελιωδών στοιχείων της ερευνητικής διαδικασίας που σχετίζεται με τις ποιοτικές μεθόδους έρευνας. Η δομή, ο τρόπος γραφής, οι καινοτομικές προσεγγίσεις, τα πολλά παραδείγματα αλλά και οι ατομικές και ομαδικές ασκήσεις συμβάλλουν στη καλύτερη αντίληψη των πλεονεκτημάτων αλλά και των κινδύνων που συνοδεύουν την επιλογή του ποιοτικού ερευνητικού παραδείγματος.

Η μετάφραση ενός κειμένου δεν είναι μια εύκολη δουλειά. Η προσπάθεια απόδοσης όρων, λέξεων και φράσεων που είναι πολιτισμικά φορτισμένες από το νόημα του πολιτισμού

που συμβολίζει η αρχική γλώσσα συγγραφής του κειμένου σε μια άλλη γλώσσα που έχει τα δικά της νοήματα και φορτία δεν μπορεί πάντα να γίνει με ευκολία και απόλυτη ακρίβεια. Ωστόσο, έχουμε την αίσθηση ότι στο συγκεκριμένο βιβλίο έγινε μια έντιμη και επιστημονικά συγκροτημένη προσπάθεια να βρεθεί το σημείο ισορροπίας μεταξύ πιστότητας και νοήματος. Στην προσπάθειά μας αυτή βοήθησε η συζήτηση αλλά και η συνεισφορά ιδεών και απόψεων από συνεργάτες όπως η Ευφροσύνη-Άλκηστη Παρασκευοπούλου Κόλλια, που συνέβαλε θετικά στην προσπάθειά μας και την οποία θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε. Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους τους συνεργάτες από τις εκδόσεις Μεταίχμιο που σταθήκαν δίπλα μας σε αυτή την προσπάθεια και μας στήριξαν όταν αντιμετωπίσαμε δυσκολίες. Τέλος, ιδιαίτερα ευχαριστούμε τη Βάσω Βασιλού-Παπαγεωργίου και τον Νώντα Παπαγεωργίου για τη μοναδική ευκαιρία που μας έδωσαν καθώς και για τη διαχρονική εμπιστοσύνη τους.

Ζαχαρίας Παληός – Γιώργος Κουλαουζίδης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μια γεύση τού τι πρόκειται να ακολουθήσει

Στην ποιοτική έρευνα μεταφράζεις τη ζωή. Την κάνεις κείμενο. Δεν μιλάμε για μια αυστηρή μετάφραση – μια ακριβή απεικόνιση – όπως το είδωλο ενός αντικειμένου σε έναν καθρέφτη, αλλά για ένα προϊόν *εμπνευσμένο* από τις ζωές που παρατηρείς και από αυτό που εμείς, ως ερευνητές, φέρνουμε στο σκηνικό και τις αλληλεπιδράσεις της έρευνας. Μια φίλη μου ανέφερε μια συζήτηση που είχε με την ανιψιά της, την Έμιλι, η οποία παρακολουθούσε, στο πλαίσιο των ανθρωπιστικών της σπουδών, ένα προαπαιτούμενο μάθημα λογοτεχνίας. Η Έμιλι έπρεπε να διαβάσει ένα ποίημα για μια γυναίκα και μια καταιγίδα, και μετά να γράψει μια εργασία. «Το ποίημα με έκανε να σκεφτώ τις μεγάλες καταιγίδες της Νεμπράσκα, και έτσι έγραψα γι' αυτές τις καταιγίδες, που έρχονται από τις μεγάλες πεδιάδες» είπε η Έμιλι. Και πρόσθεσε: «Έκανα λάθος». Όταν η θεία της της ζήτησε να εξηγήσει το λάθος, η Έμιλι αναστέναξε λέγοντας: «Ήξερες ότι η καταιγίδα σε ένα ποίημα είναι το σύμβολο της ερωτικής σχέσης; Μου διέφυγε τελείως αυτή η ερμηνεία».

Η Έμιλι μετέφερε την εμπειρία της από τις καταιγίδες της Νεμπράσκα στο ποίημα – μαζί με την περιορισμένη εμπειρία της στην ποίηση. Αν μελετήσει (και αν γράψει) περισσότερο ποίηση και αν παρακολουθήσει περισσότερα μαθήματα για την ποιητική ερμηνεία, η Έμιλι πιθανώς θα γράψει πολύ διαφορετικές εργασίες. Αν και δεν υπάρχει απαραίτητα σωστό και λάθος, αυτό που είναι βέβαιο είναι ότι μερικές ερμηνείες είναι δυνατόν να είναι καλύτερες από άλλες.

Αυτό το βιβλίο, λοιπόν, έχει στόχο να σας βοηθήσει να καταγράφετε περισσότερες πληροφορίες και έτσι να μεταφράζετε καλύτερα τις ερευνητικές σας εμπειρίες – τις παρατηρήσεις και τις συνεντεύξεις σας – μέσα από αναλυτικές και ερμηνευτικές διεργασίες, σε καλά ενημερωμένα, δομημένα και χρήσιμα κείμενα.

ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΕ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ

«Τι είδους επικαιροποίηση μπορεί να γίνει σε ένα διδακτικό εγχειρίδιο για την έρευνα;» με ρωτούν συνεχώς οι μη ακαδημαϊκοί φίλοι μου. «Πώς είναι δυνατόν να αλλάζει η διαδικασία διεξαγωγής μιας έρευνας;»

Η απάντησή μου είναι ότι οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις συνεχώς αλλάζουν, ειδικά στην ποιοτική έρευνα, που χαρακτηρίζεται από ποικιλία και πολυπλοκότητα, ιδιαίτερα σε αυτή την εποχή κατά την οποία τα ζητήματα της διαφορετικότητας, της πολλαπλότητας, της δικαιοσύνης και της αναζήτησης νοήματος απαιτούν την προσοχή μας. Όταν πραγματοποιήθηκε η πρώτη έκδοση αυτού του βιβλίου (1992), υπήρχαν ελάχιστα βιβλία για την ποιοτική έρευνα, ιδιαίτερα σε πεδία διαφορετικά από αυτό της ανθρωπολογίας. Είκοσι τρία χρόνια μετά, η βιβλιογραφία της ποιοτικής έρευνας είναι τεράστια, ενώ υπάρχουν πλέον ογκώδη εγχειρίδια που αφορούν ζητήματα που δεν μπορούσε κανείς να φανταστεί στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Αυτή η εξέλιξη είναι εκπληκτική και σηματοδοτεί ότι άνθρωποι από πολλά διαφορετικά επιστημονικά πεδία έχουν αρχίσει να στρέφουν την προσοχή τους στην ποιοτική διερεύνηση ως μέθοδο για τη διερεύνηση και την κατανόηση θεμάτων της κοινωνικής ζωής. Σε αυτή τη διεργασία, ωστόσο, οι προσεγγίσεις αλλά και οι κριτικές για την ποιοτική έρευνα έχουν επίσης πολλαπλασιαστεί. Αυτή η επέκταση είναι συγκλονιστική για έναν συγγραφέα εισαγωγικών εγχειριδίων.

Προφανώς δεν είναι δυνατόν να ασχοληθεί κανείς με όλα τα ζητήματα που αποτελούν σήμερα μέρος της παράδοσης της ποιοτικής έρευνας. Αυτό που μπορώ να κάνω όμως είναι να ξεκαθαρίσω σε ποιο σημείο της περιοχής των ποιοτικών μεθοδολογιών και θεωριών τοποθετείται αυτό το βιβλίο, έτσι ώστε εσείς, ως αναγνώστες, να είστε καλύτερα ενημερωμένοι για το σε τι ακριβώς θα εμπλακείτε μέσω της ανάγνωσής του. Θα σας υποδείξω και άλλα βιβλία, άλλων συγγραφέων, τα οποία μπορούν να σας βοηθήσουν να εμβαθύνετε τη γνώση σας σε ζητήματα που απλώς αναφέρονται ή περιγράφονται με συντομία σε αυτό το κείμενο. Θα προσπαθήσω επίσης να συζητήσω βαθύτερα μεθόδους και διαδικασίες που παρουσιάζονται σε αυτό το κείμενο και θα αναλύσω πρακτικές που είτε τις αποδέχονται είτε τις αμφισβητούν. Επίσης θα κάνω μια εισαγωγή αρκετών νέων πτυχών της ποιοτικής έρευνας (όπως η έρευνα που βασίζεται στην τέχνη), που συζητούνται λιγότερο σε άλλα ανάλογα εγχειρίδια.

Μερικές συγκεκριμένες αλλαγές σε αυτή την έκδοση σε σχέση με την προηγούμενη (2011) περιλαμβάνουν τα εξής:

1. Νέες αφηγήσεις, νέα σχήματα, πίνακες και εικόνες έχουν προστεθεί σε όλο το βιβλίο ώστε να εξηγούν με μεγαλύτερη ακρίβεια και να προκαλούν σκέψεις για όλες τις σχετιζόμενες συζητήσεις.
2. Για να ενημερωθούν καλύτερα οι αναγνώστες για την περιοχή της ποιοτικής μεθοδολογίας έρευνας και τις δυνατότητές της, αυτή η έκδοση περιλαμβάνει τη συζήτηση περισσότερων μεθοδολογιών τόσο στο κυρίως κείμενο όσο και σε παράρτημα.
3. Το Κεφάλαιο 2 έχει αναδιοργανωθεί και επεκταθεί ώστε να βοηθήσει καλύτερα τους νέους ερευνητές στα βήματα της δημιουργίας μιας ερευνητικής πρότασης.
4. Το Κεφάλαιο 3 περιλαμβάνει περισσότερες συζητήσεις για τις σημειώσεις πεδίου, μαζί με νέα παραδείγματα.

5. Στο Κεφάλαιο 4, ο τομέας που αφορά τη δημιουργία ερωτήσεων συνέντευξης έχει επεκταθεί.
6. Το Κεφάλαιο 6, για την ηθική της έρευνας, έχει αναδιοργανωθεί και επεκτάθηκε παρουσιάζοντας την ιστορία και τα ζητήματα που αφορούν τις επιτροπές δεοντολογίας των ακαδημαϊκών και ερευνητικών ιδρυμάτων. Εδώ συζητάμε τον κώδικα δεοντολογίας και ηθικής σε διάφορες επιστήμες στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε άλλες χώρες.
7. Το Κεφάλαιο 7, που αφορά την ανάλυση των δεδομένων, δίνει μεγαλύτερη προσοχή στις διαδικασίες κωδικοποίησης, μαζί με νέα παραδείγματα.
8. Το Κεφάλαιο 8, που αφορά τον τρόπο συγγραφής ενός ερευνητικού εγχειρήματος, περιλαμβάνει συζήτηση σχετικά με την αντιπροσώπευση στην έρευνα και διερευνά θέματα που σχετίζονται με την «κρίση της αναπαράστασης».
9. Το Κεφάλαιο 9 έχει αναθεωρηθεί ώστε να επικεντρώνεται στην έρευνα μέσω της τέχνης, περιλαμβάνοντας παραδείγματα από διάφορους δημιουργικούς τρόπους προσέγγισης ή/και παρουσίασης των ποιοτικών στοιχείων.
10. Ο τρόπος παρουσίασης σε συνέδρια και μια εκτεταμένη συζήτηση για τη δημοσίευση ποιοτικών ερευνών έχει προστεθεί σε τελευταίο κεφάλαιο, ώστε να ενθαρρυνθούν οι νέοι ερευνητές να μοιραστούν τη δουλειά τους με ένα ευρύτερο κοινό.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τα κεφάλαια συνήθως οργανώνουν σκέψεις, δίνοντας την εντύπωση ότι η συλλογή δεδομένων, για παράδειγμα, είναι κάτι διαφορετικό από την ανάλυσή τους. Μολονότι οι δραστηριότητες της ποιοτικής έρευνας τείνουν να είναι συνεχείς και επικαλυπτόμενες, χρησιμοποιώ τα κεφάλαια για να εστιάσω κάθε φορά σε ένα ζήτημα της ερευνητικής διαδικασίας. Η αρχή και το κίνητρο που με καθοδήγησαν στη συγγραφή αυτών των σελίδων ήταν να γραφεί ένα βιβλίο που θα ήθελα να χρησιμοποιήσω ως βασικό εγχειρίδιο για να βοηθήσω άλλους να μάθουν να διενεργούν ποιοτικές έρευνες. Το βιβλίο, κατά συνέπεια, είναι ένας οδηγός για την ερευνητική διαδικασία, με χωριστά κεφάλαια που αφορούν τα φιλοσοφικά θεμέλια (Κεφάλαιο 1), τον ερευνητικό σχεδιασμό (Κεφάλαιο 2), τη συμμετοχική παρατήρηση και τη συλλογή τεκμηρίων (Κεφάλαιο 3), τη διεξαγωγή συνεντεύξεων (Κεφάλαιο 4), την ανάλυση δεδομένων (Κεφάλαιο 7) και τη συγγραφή (Κεφάλαιο 8). Τα άλλα κεφάλαια εστιάζουν σε ζητήματα που αφορούν τις σχέσεις που διαμορφώνονται στο ερευνητικό πεδίο, την επικοινωνία και την αναστοχαστικότητα (Κεφάλαιο 5), την ηθική (Κεφάλαιο 6) και το σχετικά νέο πεδίο της έρευνας μέσω της αξιοποίησης της τέχνης (Κεφάλαιο 9). Το τελικό κεφάλαιο είναι αφενός μια σύνοψη των όσων έχουν προαναφερθεί, αφετέρου μια πρόταση για τον τρόπο που είναι

δυνατόν η έρευνα και οι διαδικασίες της να εφαρμοστούν για να βοηθήσουν εσάς αλλά και άλλους.

Ορισμένοι από τους κριτές του βιβλίου πρότειναν να αλλάξει η σειρά των κεφαλαίων, έτσι ώστε όλα τα «θεμελιακά» κεφάλαια να βρεθούν μπροστά [δηλαδή τα κεφάλαια πάνω στη φιλοσοφική θεμελίωση (Κεφάλαιο 1), στον σχεδιασμό (Κεφάλαιο 2), στις σχέσεις του πεδίου (Κεφάλαιο 5) και στην ηθική (Κεφάλαιο 6)]. Αυτή η διαδοχή των κεφαλαίων έχει μια λογική και το βιβλίο θα μπορούσε εύκολα να διαβαστεί ή να αποτελέσει αντικείμενο διδασκαλίας με αυτή τη σειρά. Ωστόσο, για μένα και αρκετούς συναδέλφους μου τα όρια που μας θέτει η διάρκεια ενός ακαδημαϊκού εξαμήνου και η επιθυμία μας να συμπεριλάβουμε στη διάρκεια του μια εργασία πιλοτικής έρευνας που θα συνοδεύει τη μελέτη του βιβλίου μάς επιβάλλει τη διαδοχή των κεφαλαίων όπως αυτά είναι διαμορφωμένα. Περνώντας στη μελέτη των ερευνητικών μεθόδων μετά το κεφάλαιο του ερευνητικού σχεδιασμού, οι φοιτητές μπορούν πιο γρήγορα να συλλάβουν ένα σχέδιο για το πιλοτικό τους εγχείρημα, να ξεκινήσουν την πρόσβαση στο πεδίο και να αρχίσουν να σχεδιάζουν το χρονοδιάγραμμα συλλογής δεδομένων, ενώ όλη η τάξη θα διαβάζει και θα συζητά κεφάλαια σχετικά με τις σχέσεις που αναπτύσσονται στο πεδίο και την ηθική της έρευνας.

Τα κεφάλαια θέτουν ζητήματα, ερωτήματα και διλήμματα με τα οποία φοιτητές, συνάδελφοι αλλά και εγώ η ίδια έχουμε προβληματιστεί έντονα. Όπως συχνά μου λένε οι φοιτητές, η πιο συχνή μου απάντηση στα ερωτήματα που προκύπτουν σχετικά με την ποιοτική διερεύνηση είναι: «Εξαρτάται...». Στις συζητήσεις στη διάρκεια των μαθημάτων και σε αυτό το βιβλίο δεν προσφέρω απαντήσεις ή απόλυτες θέσεις. Ο στόχος μου είναι να εγείρω ερωτήματα, και έτσι να εντοπιστεί μια προβληματική κατάσταση και να προταθούν οδηγίες για να διαμορφώσετε τη δική σας κριτική θέση, με στόχο να μάθετε από αυτή τη διαδικασία, ώστε να διαχειρίζεστε στο μέλλον κάθε σύνθετη κατάσταση που θα συναντήσετε μόνοι σας.

Επειδή πολλοί από σας εκπονείτε μεταπτυχιακές διπλωματικές εργασίες ή διδακτορικές διατριβές, αναφέρομαι περιοδικά σε μερικά συγκεκριμένα προβλήματα που πιθανόν αντιμετωπίζετε. Πολλά από τα παραδείγματα στο βιβλίο είναι από εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, αλλά το βιβλίο δεν περιορίζεται μόνο στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής έρευνας ή στις ανάγκες των ερευνητών της εκπαίδευσης. Οι πηγές των παραδειγμάτων μου είναι οι εμπειρίες των φοιτητών μου, οι δικές μου αναζητήσεις, η έρευνα συνεργατών μου, συμπεριλαμβανομένου του Alan Peshkin (τον οποίο είχα προσκαλέσει να γράψει μαζί μου την πρώτη έκδοση του βιβλίου) καθώς και δημοσιευμένες εργασίες. Είμαι ιδιαίτερα υπόχρεη στους φοιτητές μου. Μου έμαθαν πολλά για την ποιοτική έρευνα. Με την άδειά τους, παρουσιάζω τα παραδείγματά τους, χρησιμοποιώντας τα μικρά τους ονόματα ή, για κάποιους, ψευδώνυμα.

Από τη δική μου οπτική γωνία, η απόκτηση της δεξιότητας διενέργειας και κατανόησης της ποιοτικής διερεύνησης έχει τρεις διαστάσεις: μελέτη, ενέργεια και αναστοχασμό. Είναι

προτιμότερο και τα τρία να γίνονται ταυτόχρονα, έτσι ώστε τα αποτελέσματα να αλληλεπιδρούν συνεχώς. Μελετήστε όσο πιο ευρύτερα γίνεται για το αντικείμενο της έρευνάς σας και για τον τρόπο διενέργειας της έρευνας, συνεχώς και κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας. Πιθανόν να σας φανεί χρήσιμο να ξεκινήσετε την ανάγνωση από την «Προτεινόμενη βιβλιογραφία» στο τέλος κάθε κεφαλαίου. Εξασκηθείτε στην πράξη με τεχνικές ποιοτικής έρευνας πάνω σε προβλήματα που έχουν σημασία για σας, την ίδια στιγμή που θα μελετάτε για τον τρόπο που γίνεται η ποιοτική έρευνα.

Στην ιδανική περίπτωση, η παρακολούθηση ενός μαθήματος ερευνητικής μεθοδολογίας είναι μια ευκαιρία για επιβλεπόμενες πιλοτικές ερευνητικές εργασίες. Στοχαστείτε πριν από κάθε βήμα του ερευνητικού σας ταξιδιού (από τη στιγμή της ανάπτυξης του ερευνητικού σας προβληματισμού μέχρι την τελική συγγραφή της εργασίας σας) κρατώντας ένα ημερολόγιο πεδίου και κάνοντας συζητήσεις με συναδέλφους, επιβλέποντες και τους συμμετέχοντες στην έρευνα.

Το ερευνητικό ημερολόγιο που περιγράφει τις πρακτικές σας και, τις εξίσου σημαντικές, κριτικές σκέψεις σας γι' αυτές τις πρακτικές είναι ουσιώδες για την πραγματοποίηση μιας καλής έρευνας. Το ημερολόγιο πεδίου, στην ουσία, είναι ένα προσωπικό βιβλίο μεθοδολογίας, που περιέχει όλες τις σκέψεις που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μελέτης, στοχασμού και πρακτικής. Ο στοχασμός πάνω στη συμπεριφορά και στη σκέψη σας, καθώς και πάνω στο φαινόμενο που μελετάτε, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να γίνεστε συνεχώς καλύτεροι ερευνητές. Η συνεχής διαδικασία αυτή είναι συστατικό στοιχείο της δυναμικής φύσης της. Η δεξιότητα της υλοποίησης έρευνας, όπως η ικανότητα της διδασκαλίας αλλά και η χορευτική επιδεξιότητα, μπορούν συνεχώς να βελτιώνονται, αλλά σχεδόν ποτέ δεν τελειοποιούνται.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ: ΤΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Το υπόβαθρο και η εμπειρία μου είναι η εθνογραφική έρευνα και οι μελέτες περίπτωσης, καθώς και διάφορες μορφές συμμετοχικής έρευνας δράσης και συνεργατικής έρευνας. Έχω ζήσει και εργαστεί σε διάφορα μέρη του κόσμου και με ενδιαφέρουν οι θεωρίες της ανάπτυξης και της παγκοσμιοποίησης. Μολονότι προσπαθώ να ενημερώνομαι για νέα παραδείγματα έρευνας και μεθοδολογίες ποιοτικής έρευνας για τα οποία δεν είμαι ιδιαίτερα εξοικειωμένη, δεν μπορώ εξίσου να τα διαχειριστώ όλα ή έστω κάποια από αυτά. Σε αυτή την ενότητα θα εξηγήσω τους περιορισμούς αυτού του βιβλίου.

Αυτό το βιβλίο έχει τις ρίζες του στην ερμηνευτική παράδοση της ποιοτικής διερεύνησης. Παρά το ότι κάνω μια σύντομη εισαγωγή και αναφέρομαι σε όλο το βιβλίο στις κριτικές και μετανεωτερικές/μεταδομιστικές παραδόσεις, το βιβλίο δεν έχει σκοπό να παρουσιάσει ερευ-

νητικές μεθόδους στο πλαίσιο αυτών των παραδειγμάτων – μολοντί πιθανόν κάποιες από τις συμβουλές αυτού του βιβλίου να είναι εξίσου χρήσιμες και κατάλληλες. Στο πλαίσιο της ερμηνευτικής παράδοσης, πολλές και διαφορετικές ερευνητικές προσεγγίσεις έχουν αναπτυχθεί ιστορικά, γεωγραφικά και κατά ερευνητικό πεδίο, συμπεριλαμβανομένων αυτών της κοινωνιολογίας (συμβολική αλληλεπίδραση, θεμελιωμένη θεωρία), της ψυχολογίας (φαινομενολογία) και της ανθρωπολογίας (εθνογραφία). Η εθνογραφία είναι πιθανόν ο όρος που χρησιμοποιείται περισσότερο, είτε αυτό είναι σωστό είτε όχι, όταν αναφερόμαστε σε έρευνες εντός της ερμηνευτικής παράδοσης. Επίσης συνδέεται ιδιαίτερα με την εθνογραφία της αποικιοκρατίας. Ωστόσο, οι ερευνητικές μέθοδοι που συνδέονται με την εθνογραφία (έρευνα πεδίου, συνεντεύξεις, παρατηρήσεις, συλλογή τεκμηρίων) χρησιμοποιούνται και σε άλλες ποιοτικές μεθοδολογίες (αν και οι προσδοκίες από την έρευνα πεδίου, τα είδη των ερωτήσεων στις συνεντεύξεις, οι τεχνικές ανάλυσης και άλλα στοιχεία μπορεί να διαφέρουν σημαντικά). Αυτό το βιβλίο εστιάζει στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στην εθνογραφική έρευνα και συμπεριλαμβάνει τις τρέχουσες κριτικές, προκλήσεις και αλλαγές.

Πιστεύω στη σοφία των ανθρώπων, είτε πρόκειται για μέλη μιας αγροτικής κοινότητας στο Ιλλινόι είτε μιας γειτονιάς στην πόλη του Μεξικό. Πιστεύω ότι αυτοί είναι οι «οργανικοί διανοούμενοι», που εργάζονται για να διατηρήσουν τις παραδόσεις ζωντανές και να διαμορφώσουν ένα μέλλον που αλλάζει. Μερικώς έχω ασχοληθεί με ερευνητικές διαδικασίες που αφορούν έρευνα με συμμετοχή ανθρώπων στους χώρους της εργασίας τους, περισσότερο στην αναγνώριση του κεντρικού γενικού ερευνητικού ερωτήματος και στον σχεδιασμό της έρευνας που θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη για τους ανθρώπους που αφορά. Πιστεύω επίσης ότι πολλά μπορούμε να μάθουμε ακόμη από τις συμβατικές ποιοτικές μεθόδους, ότι μπορεί να μάθει κανείς και να εφαρμόζει ερευνητικές τεχνικές και να τις προσαρμόζει ανάλογα με τις δικές του κλίσεις και δεξιότητες. Αυτό το βιβλίο, συνεπώς, είναι ένα εισαγωγικό κείμενο στις τεχνικές της εθνογραφικής έρευνας αναφορικά με τη συλλογή δεδομένων, την ανάλυση και την παρουσίασή τους. Στη διάρκεια ωστόσο της συγγραφής του έχω προσθέσει ενότητες που εξετάζουν βαθύτερα και κάνουν πιο πολύπλοκες αυτές τις πρακτικές.

Η μεταφορά της γνώσης μου για τη διεργασία της ποιοτικής έρευνας μου προσφέρει τις ίδιες ανταμοιβές που μου έδινε η διδασκαλία κολύμβησης πριν από μερικά χρόνια. Στο τέλος του εξαμήνου (ή καλύτερα των δύο εξαμήνων) οι μαθητές δεν φοβούνται να βουτήξουν επειδή ανησυχούν ότι θα πνιγούν από τα δεδομένα. Με προσεκτικές και ασφαλείς κινήσεις, κάνουν βήματα στη συλλογή δεδομένων, στην ανάλυση και στη συγγραφή τους – αν και συναντούν πολλά άγρια κύματα στην πορεία αυτή. Οι φοιτητές αποκτούν χρήσιμες δεξιότητες, που μπορούν να τους φανούν ωφέλιμες και πέρα από τη συγγραφή μιας διπλωματικής εργασίας ή μιας διδακτορικής διατριβής. Ως ανταμοιβή, έχω μάθει πολλά από τους φοιτητές μου, τόσο για τη διαδικασία υλοποίησης ποιοτικής έρευνας όσο και για το ιδιαίτερο πεδίο που

τους ενδιαφέρει. Μου έμαθαν, για παράδειγμα, για την κοινωνική κατασκευή την αναπτυξιακών αναπηριών ή για τη λειτουργία αποτελεσματικών ομάδων συνδιδασκαλίας σε σχολεία μέσης εκπαίδευσης. Πιστεύω ότι η ποιοτική έρευνα μπορεί να αποτελέσει ένα φόρουμ για στοχασμό και επικοινωνία, που μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα καλύτερα προγράμματα, που δίνει φωνή σε αυτούς που έχουν περιθωριοποιηθεί και βοηθά τους ερευνητές, τους συμμετέχοντες και τους αναγνώστες της να δουν τον κόσμο με νέους τρόπους. Αν έχετε σχόλια, υποδείξεις ή ερωτήσεις, παρακαλώ να επικοινωνήσετε μαζί μου στο ceglesne@yahoo.com.

Corrine Glesne

Αναλυτικά περιεχόμενα

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Μια γεύση τού τι πρόκειται να ακολουθήσει	13
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Συνάντηση με την ποιοτική διερεύνηση	31
Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	31
ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ	34
ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ: ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	36
Λογικός θετικισμός	00
Λογικός εμπειρισμός και Μεταεμπειρισμός	39
Ερμηνευτισμός	41
Κριτική θεωρία	43
Μετανεωτερικότητα/ Μετα-αποικιακή θεωρία/ Μεταδομισμός	48
Μεικτές μέθοδοι	51
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ:	
Η ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ	53
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	57
Εθνογραφία	58
Αυτοεθνογραφία	61
Έρευνα δράσης	62
Δυνατότητες της ποιοτικής διερεύνησης	65
ΤΙ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ	66
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	67
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2**Σχεδιασμός και άλλες εργασίες προετοιμασίας της έρευνας:**

κάνοντας αυτό που μας είναι χρήσιμο	69
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ	71
ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	74
ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	77
Αναζητώντας σχετική βιβλιογραφία	77
Αξιοποιώντας τη θεωρία	78
Δημιουργώντας ένα εννοιολογικό πλαίσιο	81
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	83
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΘΕΣΗ	85
ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ	90
ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	93
Επιλογή της περιοχής	93
Επιλογή των συμμετεχόντων και των περιοχών παρατήρησης	99
ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΕΜΠΙΣΤΕΥΣΙΜΟΤΗΤΑ	103
Εμπιστευσιμότητα	103
Το χρονοδιάγραμμα	104
ΣΥΝΑΝΤΩΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ: ΠΡΟΣΒΑΣΗ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ	
ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	108
Αποκτώντας και διατηρώντας πρόσβαση	108
Ερευνητική περίληψη	110
Η πιλοτική έρευνα	113
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	115
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	115

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3**Αξιοποιώντας την προσωπική παρουσία: η ανάπτυξη της κατανόησης μέσω συμμετοχικής παρατήρησης, τεκμηρίων και οπτικής έρευνας**

117	
ΤΟ ΣΥΝΕΧΕΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ	118
ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ	121

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ	123
Οι πρώτες μέρες της έρευνας στο πεδίο	124
Παρατηρήσεις	126
Σημειώσεις πεδίου	128
ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ: ΤΕΚΜΗΡΙΑ, ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ	
ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ	142
Τεκμήρια και τεχνουργήματα	142
Οπτικά δεδομένα: φωτογραφίες, βίντεο, χάρτες και διαγράμματα	147
ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ ΚΑΙ ΟΡΙΑΚΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	154
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	159
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	159
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Δίνοντας φτερά στις λέξεις: ανάπτυξη της κατανόησης μέσα από συνεντεύξεις	161
ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝΤΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	164
Περιεχόμενο ερωτήσεων	164
Μορφοποιώντας τις ερωτήσεις μιας συνέντευξης	166
Αναθεώρηση και πιλοτικές συνεντεύξεις	174
ΥΛΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ	179
Πού; Πότε; Για πόσο; Πόσο συχνά;	179
Η αλληλεπιδραστική φύση της συνέντευξης	182
Διερεύνηση	186
ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ, ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ	189
Καταγραφή	189
Μεταγραφή	192
Παρακολούθηση	194
ΜΕΡΙΚΑ ΤΥΠΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	196
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΟΜΑΔΩΝ ΕΣΤΙΑΣΗΣ	199
ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΤΙΣ ΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	204
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	207
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	208

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Οι σχέσεις εντός του ερευνητικού πεδίου : ρόλοι των ερευνητών, αρμονικές σχέσεις και αναστοχαστικότητα	209
ΡΟΛΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ	210
Προνοητικός	213
Κάποιος που συνεχώς μαθαίνει	213
Αναλυτικός	214
Καθησυχαστικός	215
Ευγνώμων	215
ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ	216
Δημιουργία και διατήρηση σχέσεων εντός του πεδίου.	217
Συμπληρωματικές και εμπλουτιστικές δυναμικές στις σχέσεις εντός του πεδίου: φιλία και εξουσία	223
ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	229
Υποκειμενικότητα	230
Ταυτότητες και προδιαθέσεις	236
Εμπιστευσιμότητα	238
Θέτοντας στοχαστικές ερωτήσεις	242
ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΝ;	242
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	244
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	244

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Είναι όμως σωστό; Ηθικά ζητήματα στην ποιοτική έρευνα	247
ΣΕΒΑΣΜΟΣ, ΕΥΕΡΓΕΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ	247
Η αρχή του σεβασμού: συνειδητή, κατόπιν ενημέρωσης και οικειοθελής συναίνεση ..	249
Η αρχή της ευεργεσίας: ιδιωτικότητα	251
Ιδιωτικότητα, συναίνεση και διαδίκτυο	254
Η αρχή της δικαιοσύνης: ευάλωτα άτομα, αμοιβαιότητα και εκπροσώπηση	258
ΚΩΔΙΚΕΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ	265
ΡΟΛΟΙ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ ΚΑΙ ΗΘΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ	269

Επωφελούμενος	269
Παρεμβαίνων	271
Συνήγορος	273
Φίλος	274
ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΥΚΟΛΕΣ ΛΥΣΕΙΣ	275
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	277
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	277

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η ανακάλυψη της ιστορίας: η ανάλυση των δεδομένων	279
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ	280
Θεματική Ανάλυση	280
Ανάλυση συνομιλίας	281
Αφηγηματική ανάλυση	282
Σημειωτική	284
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ: ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΜΕΡΕΣ	287
Συγγραφή υπομνημάτων	288
Διατηρώντας μια αίσθηση ελέγχου	290
Στοιχειώδεις κατηγοριοποιήσεις	294
ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΣΤΑ ΟΡΥΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ	296
Τι είναι ο κώδικας	296
Προσεγγίσεις κωδικοποίησης	298
Η δημιουργία βιβλίου κωδικών	300
Πώς δουλεύουν οι κωδικοί;	303
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	307
ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	313
ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝΤΑΣ ΣΥΝΔΕΣΕΙΣ	316
ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΙΣΤΕΥΣΙΜΟΤΗΤΑ	319
Πώς γνωρίζετε ότι η ερμηνεία σας είναι η σωστή;	320
Οριοθετήσεις και περιορισμοί	322

ΣΚΕΨΕΙΣ	323
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	325
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	325

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Δημιουργώντας την ιστορία σας: γράφοντας ποιοτικά δεδομένα	328
ΤΟ ΑΙΝΙΓΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ	329
Η ιστορία και ο αφηγητής	330
Η γλώσσα του ερευνητή	332
Απεικονίσεις και ερμηνείες	333
ΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ	335
Η καλλιτεχνική στάση	335
Η μεταφραστική-ερμηνευτική στάση	336
Η μετασχηματιστική στάση	337
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ	338
Αρχίζοντας το γράψιμο	338
Συνεχίζοντας αυτό που ξεκινήσατε	342
Σχέδια και αναθεωρήσεις	345
ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΥΦΟΥΣ	347
Οι διαφοροποιήσεις στην οργάνωση του κειμένου	347
Λεπτομέρειες ύφους	354
Η εισαγωγή και το κλείσιμο	359
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	361
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	361

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Ένα αυτοσχέδιο τραγούδι για τον κόσμο: έρευνα βασισμένη στην τέχνη	362
ΓΙΑΤΙ ΝΑ ΕΜΠΛΑΚΟΥΜΕ ΣΕ ΕΡΕΥΝΑ ΒΑΣΙΣΜΕΝΗ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ;	366
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ	370
Εθνόδραμα	371

Ποιητική	376
Αυτοεθνογραφία	383
Μυθιστορία	388
Οπτική τέχνη	390
ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗ ΡΙΣΚΟΥ	396
Υπευθυνότητα	396
Ανάληψη ρίσκου	398
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	399
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	399

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Η συνεχής αναζήτηση	401
Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΕΝΟΣ ΠΟΙΟΤΙΚΟΥ ΕΡΕΥΝΗΤΗ	401
ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	404
Οι δυνατότητες των λέξεων και άλλες μορφές παρουσίασης μιας έρευνας	404
Εφαρμογές της ερευνητικής διαδικασίας	412
ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ	418
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	419
ΑΣΚΗΣΕΙΣ	420
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Περιγραφές επιλεγμένων ποιοτικών μεθοδολογιών	421
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Το ημερολόγιο της έρευνας πεδίου	426
ΓΛΩΣΣΑΡΙ	428
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	437
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	455
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ	461

Στην ποιοτική έρευνα μεταφράζει τη ζωή. Την κάνει κείμενο. Δεν μιλάμε για μια αυστηρή μετάφραση –μια ακριβή απεικόνιση– όπως το είδωλο ενός αντικειμένου σε έναν καθρέφτη, αλλά για ένα προϊόν εμπνευσμένο από τις ζωές που παρατηρείς και από αυτό που εμείς, ως ερευνητές, φέρνουμε στο σκηνικό και τις αλληλεπιδράσεις της έρευνας. Αυτό το βιβλίο έχει στόχο να σας βοηθήσει να καταγράψετε περισσότερες πληροφορίες και έτσι να μεταφράσετε καλύτερα τις ερευνητικές σας εμπειρίες –τις παρατηρήσεις και τις συνεντεύξεις σας– μέσα από αναλυτικές και ερμηνευτικές διεργασίες, σε καλά ενημερωμένα, δομημένα και χρήσιμα κείμενα.

Από την εισαγωγή της συγγραφέα

Το βιβλίο προσφέρει μία κατατοπιστική παρουσίαση της διεργασίας της ποιοτικής έρευνας, ισορροπώντας ανάμεσα στην πρακτική της έρευνας και στις θεωρίες. Καθώς ακαδημαϊκοί και φοιτητές στρέφονται όλο και περισσότερο προς την ποιοτική έρευνα, χρειάζονται ένα κείμενο που όχι μόνο προσφέρει μία επεξήγηση των μεθόδων αλλά και παρουσιάζει τους διαφορετικούς δρόμους που ανοίγονται εντός της ερευνητικής μεθόδου.

Το κείμενο περιέχει πολλαπλές ασκήσεις για εξάσκηση και πλήθος παραδειγμάτων, με προσιτό και κατανοητό τρόπο γραφής.

Η **Corrine Glesne** είναι ανθρωπολόγος της εκπαίδευσης και ως ειδική στη μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας έχει πραγματοποιήσει εθνογραφικές έρευνες στον Άγιο Βικέντιο και στις Γρεναδίνες, στην Κόστα Ρίκα, στο Μεξικό και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Ολοκλήρωσε τη διδακτορική της διατριβή στο Πανεπιστήμιο του Ιλινόι (Urbana-Champaign). Ήταν καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Βερμόντ για δεκαεπτά χρόνια. Αργότερα, ως επισκέπτρια καθηγήτρια, στο πλαίσιο ενός διεθνούς εκπαιδευτικού προγράμματος, δίδαξε και συνόδευσε προπτυχιακούς φοιτητές και φοιτήτριες στην Ινδία, στις Φιλιππίνες, στο Μεξικό, στη Νέα Ζηλανδία και στην Αγγλία. Διαμένει μόνιμα στις ΗΠΑ, στο Άσβιλ της Βόρειας Καρολίνας.

ISBN:978-618-03-1314-7

9 786180 313147

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. 81314